

LEERLINGMATERIALEN FILOSOFIE - ESSAY

1. opdracht voortoets (les 1)

We hebben ons de afgelopen weken beziggehouden met sociale en politieke filosofie, waarbij we langer zijn blijven stilstaan bij de contractfilosofen. De eerste drie contractfilosofen, Hobbes, Locke en Rousseau, gingen ervanuit dat er in een verre geschiedenis ooit een zogenaamde natuurtoestand heeft bestaan die voorafging aan elke vorm van staatsinrichting. De invulling van die natuurtoestand hangt nauw samen met het mensbeeld van de betreffende filosoof. Ook over de redenen waarom er uiteindelijk een einde moest komen aan die natuurtoestand en er besloten werd tot het sluiten van een maatschappelijke overeenkomst, het contract, verschillen de filosofen.

Je gaat een kort essay schrijven van ongeveer 400 woorden waarin je *beargumenteerd* uitlegt:

1. of je het eens bent met de drie genoemde contractfilosofen dat er een natuurtoestand heeft bestaan of niet;
2. a. hoe die natuurtoestand er volgens jou dan uitzag, hoe jouw mensbeeld hierbij aansluit en waarom er noodzakelijk besloten werd tot een maatschappelijk contract;
b. of, als je niet uitgaat van het bestaan van een natuurtoestand, hoe staatsvorming dan (globaal gezien) heeft plaatsgevonden en hoe jouw mensbeeld hierbij aansluit.

Bouw je tekst op zoals je dat bij Nederlands hebt geleerd. Je mag je aantekeningen en de reader erbij houden.

2. opdracht oefenessay (les 5)

We hebben de afgelopen lessen stilgestaan bij de hedendaagse filosofen John Rawls en Robert Nozick. Zij hebben zeer verschillende opvattingen over hoe een rechtvaardige samenleving ingericht zou moeten zijn. Rawls meent dat er op basis van een gedachte-experiment gekomen kan worden tot principes van een eerlijke, sociale verdeling van de welvaart, terwijl Nozick meent dat er op basis van marktwerking en een minimale overheidsbemoeienis een eerlijke en rechtvaardige verdeling van de welvaart in de samenleving zal ontstaan.

Je gaat opnieuw een kort essay schrijven van ongeveer 400 woorden waarin je *beargumenteerd* uitlegt hoe jij je verhoudt tot beide denkers. Misschien kun je je goed vinden in de opvattingen van een van beide denkers of wellicht neem je een genuanceerde tussenpositie in. Ga niet het hele denken van beide filosofen opnieuw uitleggen, maar leg uit waar je het wel of juist niet mee eens bent en formuleer een eigen beargumenteerd standpunt.

Bouw je tekst op zoals je dat bij Nederlands hebt geleerd. Je mag je aantekeningen en de reader erbij houden.

3. opdracht natoets (les 7)

We zijn een trimester blijven stilstaan bij het onderwerp sociale en politieke filosofie en hebben gemerkt dat het onderwerp nauw samenhangt met filosofische antropologie en met ethiek. In een sociale of politieke orde heb je te maken met mensen die bepaalde behoeftes hebben en die zich daarom op een bepaalde manier gedragen. Welk gedrag binnen de samenleving goed te keuren valt is vervolgens een ethische kwestie. Deze vragen hangen nauw samen met de vraag wanneer we een samenleving rechtvaardig noemen. Plato gaf hierop een geheel ander antwoord dan Locke en deze weer een ander dan Rawls en die weer een ander dan Marx: zoveel filosofen zoveel visies.

Vandaag ben jij de filosoof en mag jij uitleggen waarop volgens jou een rechtvaardige samenleving is gefundeerd. Je gaat een essay schrijven van ongeveer 400 woorden waarin je *beargumenteerd* uitlegt hoe een rechtvaardige samenleving eruitziet en waar deze rechtvaardigheid op is gebaseerd. In je argumentatie vergelijk je jouw opvattingen met minstens twee van de behandelde filosofen.

4. modelleren

Hoe pak ik het aan als ik een argumentatieve tekst/ een essay moet schrijven over (in dit geval) sociale en politieke filosofie. In grote lijnen.

In principe maakt het niet zoveel uit of het nu een specifiek filosofische tekst is of niet. Een tekst wordt filosofisch door de inhoud, niet door de manier waarop hij is opgebouwd. (Hier kun je op een diepgaand filosofisch niveau over twisten, maar dat ga ik niet doen.)

1. Eerst lees ik de opdracht helemaal, rustig door. (Bijvoorbeeld de opdracht bij de voortoets.) Alle relevante informatie die ik nodig heb staat op het uitgereikte formulier. Is alles duidelijk? Begrijp ik wat er van mij verwacht wordt?
2. Als het een open-boektoets is, dan houd ik er de stof bij. Het best is als ik de stof al min of meer ken. Ik weet in ieder geval waar ik alles snel kan opzoeken. Als het geen open-boektoets is dan moet ik de stof gewoon kennen.
3. Belangrijk vooraf is om te weten dat het schrijven van een essay een creatief proces is, waarbij je al schrijvende allerlei ingevingen kunt hebben over een pakkende inleiding, een mooie slotzin, een sterk argument, een sterke weerlegging, een mooie anekdote of een aparte indeling. Schrijf die ingevingen meteen op. Er is niets mis mee om je essay gedurende het hele schrijfproces op kleine punten of misschien wel grondig te herstructureren.
4. Dan begin ik met schrijven: de titel laat ik nog even open, dat komt wel gedurende het schrijfproces, of pas op het eind. De titel moet tot lezen aanzetten en mag dus best prikkelend zijn of wat bevreemdend o.i.d.
5. De inleiding schrijf ik dan hooguit schetsmatig, want gedurende het schrijfproces zal ik deze waarschijnlijk nog gaan aanpassen. In de inleiding moet ik het onderwerp introduceren. Misschien kan ik het mooi aan laten sluiten bij de actualiteit, weet ik nog een aardig

voorbeeld of verzin ik een aardig voorbeeld of anekdote. Dit om de lezer mijn verhaal in te trekken, maar ook om scherp het onderwerp op de kaart te zetten. Het is niet erg als er niet meteen iets bij me opkomt, dat gebeurt meestal wel tijdens het schrijfproces. Mocht er nu echt niets bij me opkomen dan houd ik de inleiding kort en geef alleen kort aan waar ik het over ga hebben en wat aan bod zal komen. Ik geef wel zeker vast mijn stelling of mening (zoals in een betoog). Dan weet de lezer meteen wat de boodschap is van de tekst en laat je hem niet in het ongewisse. Ik kom zodoende gedurende het schrijfproces en zeker op het eind terug op de inleiding. Eigenlijk weet ik pas helemaal op het einde hoe ik mijn inleiding helemaal precies schrijf.

6. In de kern van mijn essay moet ik de verschillende filosofische standpunten m.b.t. het onderwerp kort weergeven, mijn reactie daarop en helder uiteengezet mijn eigen visie. In welke volgorde of vorm ik dit allemaal aan bod laat komen staat niet vast. Misschien moet ik eerst iets uitleggen (bijv. wat de natuurtoestand is) en geef ik eerst alle standpunten en dan mijn eigen standpunt erachteraan, waarbij ik aangeef in hoeverre ik overeenstem met de opvattingen van de genoemde filosofen. Ik kan er ook voor kiezen na iedere behandelde filosoof aan te geven hoe ik over zijn opvattingen denk. Overigens mag ik in een filosofisch essay best genuanceerd zijn en niet kiezen voor een totale afwijzing of totale instemming. Soms lukt het om die visies meteen te structureren in alinea's, maar het kan ook goed zijn dat ik eerst even schetsmatig de uitgangspunten van een filosoof opschrijf en toepas op een onderwerp of probleem. Belangrijk is wel dat ik mijn argumentatie goed en helder structureer. Bij voorkeur één argument (soms twee aansluitende argumenten) in één alinea. Krachtig is natuurlijk ook als ik tegenargumenten weerleg.

Het belangrijkste is dat ik genoeg ruimte neem om mijn eigen visie te onderbouwen, met voldoende argumenten, voorbeelden en eventuele uitweidingen. Dat doe ik hoogstwaarschijnlijk op het eind van de kern of beter nog de gehele tweede helft of het grootste deel van de kern.

Als ik helemaal iets moois wil schrijven dan begin ik met bondig mijn eigen visie uiteen te zetten en in mijn uitleg steeds als het te pas komt in te gaan op één van de behandelde filosofen. En daarbij geef ik dan mijn houding aan t.o.v. zijn denkbeelden. Maar uiteindelijk alles om mijn eigen verhaal te vertellen.

Belangrijk is dus dat het een logisch en vloeiend geheel wordt en niet van de hak op de tak gesprongen wordt. Ik moet ervoor zorgen dat de lezer niet meteen doorheeft: 'o, hij is alleen maar een opdrachtje aan het maken waarbij zo te zien per se deze filosofen aan bod moesten komen.'

7. Dan structureer ik alles voor zover ik dat nog niet had gedaan in alinea's. Vanzelf spreekt dat ik de alinea's helder indeel en niet een lange lap schrijf. Zelf vind ik een harde return als nieuwe alinea het mooist, maar witregels kunnen ook.
Overigens gebruik ik voor het leesgemak veel signaalwoorden om van de ene naar de andere alinea over te gaan.
8. Een essay is iets anders dan een betoog. Het is persoonlijker van aard en er mogen best beschouwende stukken in zitten. Iets meer dan alleen een opsomming van argumenten en tegenargumenten, zoals vaak bij een betoog.
Overigens werkt het hier altijd goed bij om me enigszins bescheiden op te stellen en te laten zien dat ik ook de waarheid niet in pacht hebt, maar dat mij dit of dat het meest plausibel voorkomt. Zo win ik eerder de sympathie van de lezer. Als ik alleen maar hard roep hoe belachelijk iemand anders denkt, dan weet ik dat ik een heel kritisch publiek oproep. Want meestal is dan de reactie van de lezer: 'O, jij weet dus wel hoe het allemaal zit!'
9. Het slot kan ik dan meestal redelijk snel schrijven. Wat ik wilde vertellen staat al in de kern, dus vat ik de kern nog even in andere woorden samen. Soms weet ik nog een zogenaamde uitsmijter te verzinnen (een toepasselijk spreekwoord of zo). Vaak denk je al gedurende het hele schrijfproces na over wat je in het slot zult concluderen. Het is dus geen enkel probleem om vast enkele

slotzinnen op te schrijven als je pas halverwege je essay zit. Later kun je die altijd nog aanpassen of zo nodig toch weglaten, maar vaak heb je er wel wat aan.

10. Dan ga ik zo tegen het einde mijn inleiding herschrijven of een vaste vorm geven, want nu weet ik pas waarop ik een inleiding schrijf.
11. Ondertussen heb ik een titel verzonnen of ik verzin er nu een.
12. Dan lees ik mijn hele essay nog eens grondig door en haal alle spelfouten en foute zinsconstructies eruit. Die maakt iedereen bij het construeren van een tekst, ook ik. Neem even de tijd om de tekst op te schonen. En klaar is Kees!

5. rubric voor leerlingen bij beoordelen van elkaars essay (les 4)

Naam tekstschrijver: _____

Naam beoordelaar: _____

Rubric bij het beoordelen van een filosofisch essay

INLEIDING (max 4 p)			
1	2	3	4
geen van de hiernaast genoemde kenmerken is in voldoende mate aanwezig of er is geen inleiding	Er is een inleiding en: ☐ Noemt een standpunt in de inleiding Of: ☐ Introduceert het onderwerp/de kwestie	Noemt een standpunt in de inleiding en: ☐ Introduceert het onderwerp/de kwestie Of: ☐ noemt nog geen argumenten in de inleiding	Noemt een standpunt in de inleiding, introduceert het onderwerp/de kwestie en noemt nog geen argumenten in de inleiding

MIDDEN-STUK (max 6 p)					
1	2	3	4	5	6
Noemt 1 relevant argument of geen enkel relevant argument	Noemt meerdere relevante argumenten	Noemt meerdere relevante argumenten Levert correct bewijs/ondersteuning voor enkele argument(en)	Noemt meerdere relevante argumenten Ordent de argumenten systematisch in de tekst Levert correct bewijs/ondersteuning voor enkele argument(en) Noemt 1 relevant tegenargument	Noemt meerdere relevante argumenten Ordent de argumenten systematisch in de tekst Levert correct bewijs/ondersteuning voor sommige argumenten. Noemt 1 tegenargument en ontkracht deze De argumentatie is redelijk overtuigend	Noemt meerdere relevante argumenten Ordent de argumenten systematisch in de tekst stelt een heldere argumentatie op met een complexe argumentatiestructuur . Levert correct bewijs/ondersteuning voor alle argumenten. Noemt tegenargumentatie en ontkracht deze. De argumentatie is erg overtuigend

SLOT (max 4 p)			
1	2	3	4
Er is een conclusie, maar standpunt en argumentatie worden niet herhaald Of er is geen conclusie	Sluit af met een conclusie en 2 van de onderstaande: ☐ Herhaalt standpunt ☐ Herhaalt hoofdargumenten kort en krachtig ☐ De conclusie is overtuigend ☐ Noemt geen nieuwe argumenten in de conclusie	Sluit af met een conclusie en 3 van de onderstaande: ☐ Herhaalt standpunt ☐ Herhaalt hoofdargumenten kort en krachtig ☐ De conclusie is overtuigend ☐ Noemt geen nieuwe argumenten in de conclusie	Sluit af met een conclusie waarin het standpunt en hoofdargumenten kort en krachtig worden herhaald. De conclusie is overtuigend . Noemt geen nieuwe argumenten in de conclusie

vakinhoud			
1	2	3	4
De filosofen uit de opdracht worden niet genoemd.	De filosofen uit de opdracht worden aangehaald, maar hun standpunten worden niet of niet goed weergegeven.	De filosofen uit de opdracht worden aangehaald, maar hun standpunten worden slechts gedeeltelijk of deels onjuist weergegeven.	De filosofen uit de opdracht worden aangehaald en hun standpunten worden goed (= gezien de opdracht, zo volledig mogelijk) weergegeven.

schrijfstijl			
1	2	3	4
De tekst houdt geen rekening met het publiek, is veel te gemakkelijk of te moeilijk.	De tekst houdt een beetje rekening met het publiek, maar is nog te gemakkelijk of te moeilijk. Of de tekst is onevenwichtig: soms te moeilijk	De tekst houdt meestal goed rekening met het publiek, maar is soms nog wat te gemakkelijk of te moeilijk.	De tekst sluit wat niveau betreft prima aan bij het publiek (klasgenoten)
De spelling en de zinsbouw wemelen van de fouten.	De spelling en de zinsbouw is zwak en er worden te veel fouten gemaakt voor een 5vwo-niveau	De tekst is wat betreft spelling en zinsbouw ondanks een paar foutjes goed geschreven.	De spelling en de zinsbouw van de tekst zijn foutloos.

argumentatie			
1	2	3	4
Er is geen structuur in de argumentatie te herkennen.	Er is enigszins structuur te herkennen in de argumentatie en hier en daar staat een signaalwoord.	De structuur van de argumentatie is goed. Er worden signaalwoorden gebruikt, maar de structuur is erg eenvoudig of mist hier en daar nog wat helderheid.	De argumentatiestructuur is glashelder en duidelijk aangegeven met signaalwoorden.
De argumentatie is minimaal of erg zwak of ontbreekt volledig.	Er worden enkele argumenten gegeven, maar deze zijn niet onderbouwd en niet overtuigend.	Er worden enkele argumenten gegeven. Deze worden redelijk onderbouwd en zijn redelijk overtuigend.	De argumentatie is uitgebreid, goed onderbouwd, sterk en overtuigend

Geef kort in eigen woorden aan wat je vond van de tekst.

Geef enkele tips ter verbetering

---

6. Bijlagen bij les 3

1. Tekst Rob Wijnberg

25 december 2014 Rob Wijnberg in *De Correspondent*

De post-postmoderne mens: op de hoogte van alles, verplicht tot niets

De premoderne mens richtte zijn blik omhoog, met de openbaring in de hand: daarboven, vanuit het hogere, werd hem de transcendente Waarheid gegeven die Verlossing beloofde uit het onveranderlijk ellendige aardse bestaan. Van vooruitgang, maatschappelijke ladders of dubbeltjes die kwartjes werden, had hij nog nooit gehoord – slechts het hiernamaals bood hoop op een beter leven.

De moderne mens richtte zijn blik omlaag, met een schop in het zand: daarbeneden, in de aardse werkelijkheid, kon de objectieve Waarheid worden gevonden. Het metafysische werd rationeel en het heilige wetenschappelijk: mits hij diep genoeg zou graven, zouden de feiten zich tonen. De Verlichting wisselde hoop op Verlossing in voor geloof in Vooruitgang. Het hiernamaals, dat werd het nageslacht.

De postmoderne mens ten slotte richtte zijn blik naar zichzelf, via een spiegel aan de wand: daarbinnen, in de subjectieve ervaring van de werkelijkheid, werd de geconstrueerde Waarheid gemaakt. De metafysische en objectieve Grote Verhalen werden afgezworen: individuele vrijheid, creativiteit en zelfontplooiing werden de nieuwe heilige graal.

En wij, de post-postmoderne mens, dan? Wij turen de wijde wereld in via een verrekijker, met een boodschappentas aan de arm en oogkleppen op genaamd de natiestaat.

De verrekijker

De verrekijker, dat is de informatierevolutie. Nooit eerder kon de mens zo ver de wereld in kijken als nu. Was onze belevingswereld pakweg zestig jaar geleden nog beperkt tot familie, zuil en land, nu strekt ze zich permanent en met een druk op de knop uit tot de verste uithoeken van de wereld. De opkomst van de 24 uursnieuwsvoorziening, het wereldwijde web en toegankelijk (hoger) onderwijs heeft een generatie voortgebracht die geïnformeerder is dan alle generaties ervoor tezamen.

Die verrekijker heeft niet alleen ons wereldbeeld vergroot, hij heeft ons ook inzichten gegeven in de consequenties van ons handelen die twee generaties terug nog ondenkbaar zouden zijn geweest.

De verrekijker heeft ons inzichten gegeven in de consequenties van ons handelen die twee generaties terug ondenkbaar waren. Zo weten we nu bijvoorbeeld dat onze CO2-uitstoot verregaande gevolgen heeft voor de planeet als geheel. Iedere keer dat we nu in een auto stappen, een vliegtuig pakken of een biefstuk bakken worden we geconfronteerd met het feit: deze rit, vlucht of maaltijd bedreigt ergens in de wereld een ijsbeer, koraalrif of oogst.

Hetzelfde geldt voor ons alledaagse consumptiepatroon. We weten nu dat dat desastreuze effecten kan hebben op anderen duizenden kilometers verderop. Van de kleren die we dragen worden sweatshops in stand gehouden waar slavernij haar moderne betekenis krijgt. Tegenwoordig zijn er in absolute aantallen meer slaven dan tijdens de slavernij. Van het spaargeld op onze bankrekeningen worden wapens gefinancierd waarmee bevolkingsgroepen aan de andere kant van de wereld worden gebombardeerd.

De post-postmoderne mens draagt, kortom, bijna overal waar hij gaat – de bank, de supermarkt of het vliegtuig – een voorheen niet-bestaande schuldvraag met zich mee.

Maar met dat besef van schuld is niet automatisch ook een evenredig gevoel van verantwoordelijkheid gegroeid.

We weten dat de aarde door ons toedoen opwarmt, maar hebben onze energievoorziening nog nauwelijks vergroend. We weten dat onze spijkerbroek en telefoon slavernij in stand houden, maar zijn nog niet massaal overgestapt op fair trade. We weten dat ons economische systeem schrijnende ongelijkheid faciliteert, Dat blijkt onder andere uit het baanbrekende onderzoek van Thomas Piketty. maar hebben de belastingsparadijzen nog niet opgedoekt en de financiële sector nog niet verkleind. We weten dat ons spaargeld in drones en gevechtsvliegtuigen verdwijnt, maar zijn nog niet in opstand gekomen bij de ingang van de bank.

En dat komt grotendeels door de boodschappentas aan onze arm.

De boodschappentas

De boodschappentas, dat is het hedendaagse kapitalisme. Een economisch systeem dat volgens de socioloog Willem Schinkel als 'vergeetmachine' functioneert: het heeft

het onrecht op afstand geplaatst. De wereld is dus, via de verreijker die onze informatievoorziening is, dichterbij dan ooit, maar wordt door het economische systeem tegelijkertijd als verder weg dan ooit ervaren.

Hoe ons voedsel in de grote supermarktketens precies wordt geproduceerd, weten we niet. Hoe de financiële markten en hun complexe, risicovolle producten precies werken, weten we niet. Hoe de kledingfabrieken in India er precies van binnen uitzien, weten we niet. Waar het bbp precies uit bestaat, weten we niet. Leugens, grove leugens en het bbp, zoals correspondent Rutger Bregman het formuleerde. Hoe de multinationals de belastingen op hun winsten precies omzeilen, weten we niet.

Het mondiale kapitalisme heeft het economische en sociale onrecht geoutsourced, in verhullend jargon verpakt, in de nevelen van pr en marketing gehuld, in ondoordringbare juridische kluwens doen verdwijnen – en er zodoende een ver-van-ons-bedshow van gemaakt.

Zo faciliteert het, aldus Schinkel, een permanent economisch vergeten: we maken ons als betrokken burger (cultureel herinneren) wellicht druk over onrecht, maar zien alles door de vingers als consument (economisch vergeten).

Het mondiale kapitalisme heeft het economische en sociale onrecht geoutsourced Schinkel: 'Terwijl we benadrukken dat moslims vrouwen onderdrukken (culturele herinnering), zien we niet dat voor het goedkope textiel meisjes in India uitgebuit zijn (economische vergeetachtigheid). Terwijl we prat gaan op onze inzet voor mensenrechten (culturele herinnering), denken we niet aan de weggroeiende handen van de cashewplukkers als we een keurig plastic bakje cashewnoten in het supermarktmandje doen (economische vergeetachtigheid). En terwijl we de mond vol hebben van onze traditie van tolerantie en van democratie (culturele herinnering), tanken we onze auto vol zonder idee van het racisme en de dictatuur waarmee olie geproduceerd wordt (economische vergeetachtigheid).'

Die economische vergeetachtigheid is van grote invloed, omdat onze consumentrol die van de burger heeft overgenomen. Anders gezegd: ook ons burgerschap is verconsumentiseerd.

Als we stemmen op een politieke partij, doen we dat als consument, vergelijkbaar met hoe we een wasmachine kopen: we vullen een stemwijzer in op grond van onze 'wensen' en kiezen de partij die vervolgens 'als beste uit de test' komt. Niet voor niets

draait het tijdens verkiezingen ook vooral om de burger als consument, wiens koopkrachtplaatjes en hypotheekrenteaftrek centraal staan.

Ook als we geven aan een goed doel, doen we dat als consument, vergelijkbaar met hoe we ons door reclame laten verleiden: er wordt een 'campagne' voor een ramp of ziekte opgetuigd, er worden BN'ers ingezet als 'ambassadeurs,' er wordt in de vorm van een entertainmentshow om een bijdrage gevraagd, er wordt zelfs een materiële beloning als tegenprestatie in het vooruitzicht gesteld (een lot in de loterij, een verzoeknummer op de radio).

En ja, zelfs als we pleiten voor een ideaal of goede zaak, doen we dat als consument, vergelijkbaar met hoe we boeken en hotelkamers recenseren: we gaan naar de site of Facebookpagina van ons protest naar keuze en 'vinden het leuk' of 'delen het in onze timeline #goedezaak.'

Als consument vergeten we dus niet alleen economisch, we leven economisch – met behoeftebevrediging als belangrijkste morele kompas.

Daarom willen we wel duurzame energie, maar niet als dat ten koste gaat van het bbp. Daarom willen we wel eerlijkere producten, maar niet als dat ten koste gaat van gebruiksgemak of portemonnee. Daarom willen we wel sociale gelijkheid, maar niet als dat gepaard gaat met hogere premies of lagere koopkracht. Daarom willen we wel minder oorlog en wapens, maar niet als dat zich vertaalt naar lagere rentes en dividenden. En daarom willen we wel duurzaam eten, maar niet als dat ten koste gaat van kiloknallers of kassakorting.

De hamvraag is dan: waarom wakkert dit geen permanent schuldgevoel aan?

Waarom kunnen we schijnbaar prima leven met het feit dat we werkelijke vooruitgang laten verdwijnen in onze boodschappentas?

Het antwoord vinden we in de hedendaagse functie van de natiestaat.

De oogkleppen

De natiestaat, dat zijn de oogkleppen die ons ervan weerhouden het verband te zien tussen de problemen in de wereld en ons eigen handelen. Dit negentiende-eeuwse construct, ooit opgetuigd als mal voor gewest- en provincieoverstijgende solidariteit, functioneert inmiddels juist als beperking van de mondiale solidariteit die de eenentwintigste eeuw van ons vraagt.

Zo maakt de natiestaat, ten eerste, van alle politiek lokale politiek door die te beperken tot nationale grenzen. Het bruto binnenlands product bijvoorbeeld,

fundament van de moderne politiek, stelt zich nooit de vraag of de ijsschots op de Noordpool, de fabrieksarbeider in China of de onderklasse in Ethiopië. Ethiopië is het nieuwe Bangladesh: onze goedkope kledingfabriek schade ondervindt van zijn groei: het is immers een binnenlands product. Zoals ook de politicus zelf nooit rekenschap hoeft af te leggen aan diegenen die door de fictieve grenzen van de natie buiten zijn verantwoordelijkheidssfeer zijn geplaatst: hij vertegenwoordigt het nationale volk. Op deze manier helpt de natiestaat de post-postmoderne mens bij het ontkennen van zijn schuld, en dus verantwoordelijkheid, voor de mondiale problemen waaraan hij in toenemende mate debet is – en houdt zo de status quo in stand. Het maakt van de consument, wiens handelen mondiaal is, een politieke provinciaal, wiens verantwoordelijkheid ophoudt bij de grenzen van het vaderland.

Bovendien schept de natiestaat niet alleen de voorwaarden voor het ontkennen, maar ook voor het afschuiven van deze verantwoordelijkheid. Want alleen bij gratie van een 'binnenland' bestaat ook de illusie van een 'buitenland,' waarop wij onze schuld kunnen projecteren: het zijn 'zij' daarbuiten – de immigrant, de vreemde cultuur, de vreemde religie, de multinational, de hoge heren in Brussel, het systeem – die aan de problemen debet zijn, niet 'wij,' de binnenlanders, op dit schuldvrije stukje land.

Hoe de post-postmoderne patstelling te doorbreken?

Aldus is de status van de post-postmoderne mens: op de hoogte van alles, verplicht tot niets.

Zijn verrekijker laat hem de wereld zien en doet beseffen: mijn handelen strekt verder dan ooit. Maar zijn boodschappentas doet hem het onrecht dat hij aanricht economisch vergeten: hij is pas in de tweede plaats burger en in de eerste plaats consument. Het mogelijke schuldgevoel, ten slotte, wordt onschadelijk gemaakt door de natiestaat, die hem in staat stelt zijn morele relatie met de wereld te beperken tot zijn vaderland.

Hoe deze patstelling te doorbreken? Daarover is een bibliotheek vol te schrijven. Maar laat ik een poging tot het begin van een antwoord wagen.

1. Onderschat je eigen invloed niet

Ten eerste is het zaak onze invloed als individu vooral niet te onderschatten. Het nieuws, de politiek, de wereldproblematiek: ze lijken door de verrekijker vaak een

toneelstuk waarin wij slechts fungeren als toekijkend publiek. Maar niets is minder waar: wij zijn de toeschouwers, de acteurs en de regisseur tegelijk. Of beter nog: wij zijn het toneelstuk.

Dat betekent: zover als ons handelen strekt in negatieve zin, zover strekt ons handelen in potentie dus ook in positieve zin. Eerder schreef ik hier ook over in het essay 'En nu?'

Het probleem is alleen: de verrekijker toont ons vooral de ellende die ons handelen veroorzaakt en heel veel minder de vooruitgang die het óók teweegbrengt. Dat brengt moedeloosheid en chronische onderschatting van het eigen kunnen met zich mee. 'Wat kan ik daar, als individu, nou aan doen?' klinkt het voortdurend in ons achterhoofd.

Op zo'n moment onderschatten we de neveneffecten van ons handelen: we kijken wel naar de directe, maar vergeten de indirecte consequenties. Wie, bijvoorbeeld, een zonnepaneel op zijn dak zet, helpt niet alleen zichzelf aan een lagere energierekening, maar brengt ook de totale CO₂-uitstoot een beetje omlaag, maakt de invloed van de duurzame energiesector een beetje groter, de invloed van de fossiele industrie een beetje kleiner én zorgt ervoor dat de prijs van duurzame energie een beetje concurrerender wordt – waardoor de kans dat anderen je voorbeeld volgen weer een beetje groter wordt.

En heel veel kleine beetjes worden heel gauw grote beetjes.

2. Denk niet in oplossingen, maar in idealen

Daarnaast is het zaak niet ten prooi te vallen aan de twijfel die overgeïnformeerde vaak met zich meebrengt. Het is een al sinds mensenheugenis bekend fenomeen: hoe meer je weet, hoe meer je weet dat je niks weet. Daardoor slaat de onzekerheid over de juistheid van onze kennis toe: is de klimaatwetenschap wel echt waterdicht? Is de opwarming van de aarde echt zo'n groot probleem? Zijn de voorgespiegelde oplossingen wel echt oplossingen?

Deze vragen kun je over nagenoeg ieder probleem stellen, om steevast dezelfde conclusie te trekken: zeker weten doen we het niet.

Die onzekerheid maakt ons passief als we vasthouden aan het idee dat zekerheid en consensus noodzakelijk zijn om vooruitgang te bewerkstelligen. Gelukkig is die noodzaak er niet: ook zonder zekerheid en overeenstemming over probleem en oplossing is een betere wereld mogelijk.

Daarvoor is het wel nodig om niet uitsluitend in termen van problemen en oplossingen te denken, maar in termen van idealen: in wat voor wereld zouden we willen leven, ongeacht de onenigheid die inherent is aan de problemen die we – al dan niet – menen te hebben?

De afschaffing van de negentiende-eeuwse slavernij, bijvoorbeeld, was er nooit gekomen als het uitsluitend was gezien als een 'probleem' waarvoor een 'oplossing' moest worden gevonden. Integendeel, slavernij was in heel veel opzichten een buitengewoon aantrekkelijk economisch systeem: honderdduizenden mensenhanden die onbetaald de economie draaiende houden. Voor de status quo uit die tijd zou de afschaffing ervan een enorme achteruitgang hebben betekend.

Dat die afschaffing er toch kwam, is te danken aan mensen met visie en idealen: mensen die zich niet lieten weerhouden door het 'probleem' slavernij en de onenigheid over de 'oplossingen' ('Wie legt onze spoorlijnen aan als we geen slaven meer hebben?'), maar die een groter idee hadden over hoe de wereld rechtvaardiger zou kunnen zijn – ongeacht communis opinio en status quo.

Hetzelfde gaat op voor de hedendaagse problemen: je hoeft er niet van overtuigd te zijn dat de aarde opwarmt en de olie opraakt om in een economie gebaseerd op duurzame bronnen toch een beter alternatief te zien. Want onuitputtelijke, minder vervuilende, democratischer energiebronnen zijn hoe dan ook een vooruitgang ten opzichte van de eindige, vervuilende, dictaturen in het zadel houdende bronnen die we nu hebben: daar kan zelfs een klimaatscepticus niet omheen.

Wat we nodig hebben zijn, kortom, inspirerende vergezichten die ons mogelijke werelden voorspiegelen – in plaats van ons blind te staren op de onmogelijkheden die ieder probleem per definitie met zich meebrengt.

3. Van nationale politiek in Brussel naar internationale politiek in Den Haag

Tot slot is het zaak langzaam maar zeker de oogkleppen genaamd de natiestaat af te zetten: politiek zou net zo mondiaal moeten zijn als ons persoonlijke handelen dat inmiddels ook is. De manier waarop we dat nu proberen, is allerminst toereikend: we hebben de internationale politiek uitbesteed aan supranationale organen in Brussel en Genève, alwaar de verschillende nationale staten hun nationale eigenbelang verdedigen.

We hebben de internationale politiek vernationaliseerd in plaats van de nationale politiek verinternationaliseerd.

Wil de politiek daadwerkelijk het hoofd kunnen bieden aan de effecten van globalisering, dan zal dit uiteindelijk moeten worden omgedraaid. Zoiets is niet zomaar bewerkstelligd: een twee eeuwen oud construct als de natiestaat is niet van de ene op de andere dag vervangen door een nieuwe politieke eenheid. Maar er zijn wel manieren te bedenken om langzaam maar zeker in die richting te bewegen. Een belangrijke eerste stap zou kunnen zijn om niet langer het bruto binnenlands product als dogma voor politiek beleid te hanteren, maar een criterium dat breder is dan alleen nationale economische groei. Een Bruto Internationaal Product, kortom, waarin niet alleen de economische effecten voor het thuisland worden berekend, maar waarin ook de effecten op de ons omringende economieën wordt meegewogen.

Een vervolgstap zou dan zijn om op termijn over te gaan op een Bruto Internationaal Welzijn, waarin ook immateriële factoren als geluk, solidariteit en milieu-effecten zijn verdisconteerd. De traditionele 'doorberekening van de partijprogramma's' door het Centraal Planbureau in verkiezingstijd zou dan weleens heel andere inzichten – en kiezersvoorkeuren – met zich mee kunnen brengen.

Zo'n radicale cultuuromslag zal nu nog ongetwijfeld als onbereikbaar in de oren klinken: het betekent de facto dat we afscheid moeten nemen van de politiek zoals we die nu al meer dan een eeuw gewend zijn te bedrijven. Maar de afschaffing van de slavernij, de invoering van het vrouwenkiesrecht, ja zelfs de democratie als zodanig, waren ooit net zo vergezocht. Werkelijke vooruitgang is ver vooruit durven kijken.

De verreijkijker hebben we al. Nu de mentaliteit nog.

Het essay

Het essay is een beschouwende tekst over een literair, maatschappelijk of wetenschappelijk onderwerp. De schrijver geeft zijn weldoordachte en goed beargumenteerde opinie over dat onderwerp op basis van eigen of andermans onderzoek.

Het essay onderscheidt zich van de column door zijn grotere omvang en door de diepgang. Het onderscheidt zich van de beschouwing door het persoonlijke element. De auteur van een essay combineert meestal een persoonlijke benadering van het onderwerp met een:

- Historische benadering
- Maatschappelijke benadering
- Kritische benadering

Het hoofdgenre is argumenteren, daarnaast kunnen de genres verklaren en vergelijken worden gebruikt.

Tips voor het schrijven van essay:

- **Sluit af met een conclusie die uit de bespreking volgt en die bij voorkeur ook terugslaat op de inleiding. Je verhaal is dan mooi "rond".**
- **Maak gebruik van de actualiteit**

Vragen en opdrachten bij tekst Rob Wijnberg

---

6 maart 2015

Les over opzet essay a.d.h.v. *De post-postmoderne mens: op de hoogte van alles, verplicht tot niets*

Rob Wijnberg ([Winschoten, 11 augustus 1982](#)) is een Nederlandse [columnist](#), journalist, filosoof en publicist. Wijnberg studeerde filosofie aan de [Universiteit van Amsterdam](#); daarvoor studeerde hij bedrijfskunde aan de [Rijksuniversiteit Groningen](#) en deed hij één jaar [Toneelschool Amsterdam](#). Hij is de jongste opiniereacteur van [NRC Handelsblad](#) en [nrc.next](#). Van september 2010 tot september 2012 was Wijnberg (de eerste) hoofdredacteur van [nrc.next](#).^[1] In september 2013 lanceerde Rob Wijnberg met [De Correspondent](#) een digitale krant voor onderzoeksjournalistiek.

Het **postmodernisme** is een [stroming](#) in de [filosofie](#) en de [kunst](#) die gezien wordt als een reactie op het [modernisme](#). Deze reactie is complexer en minder radicaal dan die van het modernisme op de tijd daarvoor, omdat er fundamenteel aan een *waarheid* wordt getwijfeld.

Het meest in het oog springende kenmerk van de stroming is het in twijfel trekken van lang gekoesterde begrippen als *waarheid* en - [romantische](#) - *authenticiteit*. In de beeldende kunst resulteert die twijfel vaak in [eclecticisme](#) met een flinke dosis *ironie*. Op filosofisch vlak houden zij die tot de postmoderneren worden gerekend zich, meer nog dan hun voorgangers, bezig met *taalkritiek*. Zij zijn hiertoe voornamelijk door [Lyotard](#) geïnspireerd. Het model waarin taal een afspiegeling zou zijn van de werkelijkheid wordt daarin nadrukkelijk verlaten. Men proclameert het einde van de '[grote verhalen](#)' (vooruitgang door techniek, marxisme, christendom).

Postmodernisten spelen een spel met citaten uit 'hoge' en 'lage' cultuur, die ze met elkaar laten botsen. Gespeeld wordt ook met verschillende stijl(element)en uit verschillende historische perioden. Daardoor wordt de kenbaarheid van de wereld eens te meer op de helling gezet

Sinds de jaren zestig is het postmodernisme de dominante stroming in de architectuur, literatuur, poëzie en kunst in zijn algemeenheid. Kunststromingen komen in golven; de [romantiek](#) maakte bijvoorbeeld plaats voor het [modernisme](#). Dat werd opgevolgd door het [existentiaisme](#), dat op zijn beurt weer werd opgevolgd door het postmodernisme. Het probleem met de term postmodernisme is dat theoretisch alles, elke vorm van kunst die na het modernisme kwam, postmodern is.

Vragen en opdrachten”:

Lees de regels 1 t/m 19 en beantwoord de vragen.

1. Welke functie heeft de titel?
2. Welke functie hebben de regels 1 t/m 19
3. Wat is de functie van r.18/19? Hoe noem je deze manier van formuleren?
4. Wat bedoelt Wijnberg met : De metafysiche.... heilige graal. r. 13-14

Lees de regels 20 t/m 55

5. Wat is de functie van het signaalwoord zo in regel 32 en 34?
6. Wat is de functie van het signaalwoord hetzelfde in regel 36?
7. Wat is de functie van het signaalwoord kortom in regel 43?

Lees de regels 56 t/m 115

8. Wat doet Wijnberg in de regels 56 t/m 75?
9. Waarom zou Wijnberg deskundigen als Piketty en Schinkel opvoeren in respectievelijk regel 51 en 57 en 76?
10. Wat is de kern van Schinkels opvatting?
11. Waartoe dienen de voorbeelden in regel 85 t/m 104?
12. “ons burgerschap is verconsumentiseerd”r. 86/87. Welke vergelijkingen gebruikt Wijnberg om dat aan te tonen?

Lees de regels 116 t/m 149

13. In deel IV wordt het derde deel van de metafoor uitgelegd. Leg dat derde deel uit.
14. Wat is de functie van het signaalwoord bovendien in regel 134?
15. Wat is de functie van het signaalwoord aldus in regel 140?
16. Geef in eigen woorden de conclusie.
17. Wijnberg heeft het eerste deel van zijn essay mooi “rond”gemaakt. Hoe heeft hij dat gedaan?